

DET KONGELIGE
KUNNSKAPSDEPARTEMENT

Høringsnotat

Forslag til [bestemmelser i en midlertidig tilleggslov til opplæringsloven]

17. april 2020

Innhold

1	Innledning.....	2
2	Rett til Vg3 påbygg til før læretid i bedrift.....	2
2.1	Bakgrunn.....	2
2.2	Gjeldende rett.....	3
2.3	Departementets vurderinger og forslag.....	3
3	Rett til Vg4 påbygg før bestått fag- eller svenneprøve.....	5
3.1	Bakgrunn.....	5
3.2	Gjeldende rett.....	5
3.3	Departementets vurderinger og forslag.....	6
4	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	6
4.1	Rett til Vg3 påbygg før læretid.....	6
4.2	Rett til Vg4 påbygg før bestått fag- eller svenneprøve.....	7
5	Lovforslag.....	7

1 Innledning

Koronavirusutbruddets påvirkning på næringslivet får direkte konsekvenser for mange i yrkesfaglige utdanningsløp. Det betyr at koronavirus situasjonen rammer ungdom i yrkesfaglige utdanningsløp hardere enn andre i videregående opplæring. Situasjonen vi nå står i, rammer særlig lærlingene som har lærekontrakt, og de ungdommene som søker læreplass i 2020.

Planlagte fag- og svenneprøver er utsatt, og flere står i fare for ikke å få gjennomført prøven til planlagt tid. Fag- og svenneprøven vil kunne bli utsatt eller forsinket for mange som følge av situasjonen. Dette vil få konsekvenser for lærlingene som er ute i bedrift, for fylkeskommunenes ressurser og for høstens søkere til læreplass.

Departementet vil her forslå to midlertidige lovendringer for å gi ungdom i yrkesfaglige utdanningsløp muligheten til å ta påbygging til generell studiekompetanse skoleåret 2020-2021. Forslagene har som hensikt å bidra til at så mange som mulig av ungdommene i yrkesfaglige utdanningsløp kan unngå opphold i opplæringsløpet. Departementet vil for det første foreslå at de som er i lære, kan tas inn til påbygg Vg4 selv om de ikke har fått tatt fag- eller svenneprøven ennå. For det andre foreslår departementet å utvide ungdomsretten slik at ungdom som avslutter Vg2 i et yrkesfaglig utdanningsprogram, kan tas inn til påbygg skoleåret 2020–2021, men fortsatt ha rett til opplæring i bedrift senere.

2 Rett til Vg3 påbygg før læretid i bedrift

2.1 Bakgrunn

Kunnskapsdepartementet ser at koronavirusutbruddet kan føre til betydelig færre læreplasser i flere lærefag. Det er et mål at de som ønsker og søker læreplass, skal få det, og regjeringen har gjort tilpasninger i regelverket og annet som skal bidra til dette. Det er likevel en betydelig usikkerhet knyttet til arbeidsmarkedet, særlig i noen bransjer. Dette kan det gjøre mer krevende for lærlinger som søker læreplass nå, innen flere lærefag og en stund framover. Departementet ser det derfor som viktig å også gjøre det mulig å gå videre i utdanningsløpet ved å gjøre det enklere å gå videre på påbygg.

I forbindelse med virusutbruddet, viser tall fra Utdanningsdirektoratet at over 4 000 lærlinger har blitt permittert, og 10 lærlinger har blitt oppsagt. Det er flest permitterte lærlinger innen utdanningsprogrammene restaurant- og matfag og design og håndverk (blant andre frisørfaget), med henholdsvis 1 000 og over 900 permitterte. Samtidig er mange lærlinger også permittert i service og samferdsel (585), teknikk og industriell produksjon (590), elektrofag (536) og bygg- og anleggsteknikk (411).

Situasjonen påvirker også fylkeskommunenes kapasitet og ressurser innen fag- og yrkesopplæring. Departementet ser derfor at de er behov for midlertidige tilpasninger i regelverket som kan gi fylkeskommunene økt fleksibilitet.

2.2 Gjeldende rett

Etter opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd har de som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring, rett til ett års påbygging til generell studiekompetanse dersom de søker om det. Retten gjelder både dem som har tatt fag- og yrkesopplæringen som en del av ungdomsretten, jf. første setning, og andre som har fullført og bestått innen utgangen av det året de fyller 24 år, jf. andre setning. Retten til påbygging trådte i kraft 1. august 2014, og ifølge tredje setning gjelder den bare dem som har fullført og bestått i 2014 eller senere. Retten kan tas ut når som helst innen utgangen av det året vedkommende fyller 24 år, jf. fjerde setning. Etter bestemmelsens forarbeider innebærer dette at retten ikke bare må være påbegynt, den må være tatt helt ut innen dette tidspunktet. Hvis man ikke benytter seg av denne muligheten innen fristen, kan en tilsvarende rett tas ut etter reglene for videregående opplæring for voksne, jf. § 4A-3 sjuende avsnitt.

Retten til påbygg etter § 3-1 ellefte ledd gjelder for de som har «fullført og bestått fag- og yrkesopplæring som ein del av ungdomsretten». «Fullført og bestått» omfatter bestått fag- eller svenneprøve, og forutsetter at alle andre fag og eksamener er bestått, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-50.

Det er ingen tilsvarende rett til både påbygg og læretid i bedrift dersom det gjennomføres i motsatt rekkefølge. Ungdomsretten til videregående opplæring er en rett til tre års heltids videregående opplæring. Dersom læreplanen i et fag forutsetter lengre opplæringstid enn tre år, blir retten utvidet så den varer like lenge som opplæringstiden i faget, jf. § 3-1 første ledd. Det betyr at ungdom som går fra yrkesfaglig Vg2 til Vg3 påbygg og fullfører påbyggsåret, har brukt opp retten til videregående opplæring. De som eventuelt vil gå videre til opplæring i bedrift, vil da etter dagens regler være voksne uten rett.

Lærebedriften vil få tilskudd etter satsen Basistilskudd II, som for 2020 er på 63 454 kroner i året. Til sammenligning er Basistilskudd I, som gis til lærlinger med ungdomsrett, 162 374 kroner i 2020.

Forskrift til opplæringsloven § 6A-6 sier at fylkeskommunen skal formidle søkere med ungdomsrett til læreplass. De med ungdomsrett til videregående opplæring som er kvalifisert, men som ikke får tilbud om læreplass etter fullført VG2, har rett til å fullføre opplæringsløpet i skole. Opplæringsloven § 3-3 femte ledd sier at dersom fylkeskommunen ikke kan formidle opplæring i bedrift til dem som ønsker slik opplæring, må også bedriftsdelen av opplæringen skje i skole. Retten til Vg3 i skole er en rett til inntak til et programområde på Vg3 som bygger på det programområdet vedkommende gjennomførte på Vg2, jf. forskrift til opplæringsloven § 6A-9.

Fylkeskommunen har etter opplæringsloven § 13-3 ansvaret for å oppfylle retten til videregående opplæring for de som bor i fylket.

2.3 Departementets vurderinger og forslag

Fylkeskommunen skal oppfylle retten til videregående opplæring og skal formidle til læreplass. Ungdom i yrkesfaglige løp har rett til å fullføre en yrkesfaglig utdanning. Det er imidlertid ingen rett til læreplass. Det betyr at fylkeskommunen har et ansvar for å gi

relevant opplæring til søkere som ikke får tilbud om læreplass. Fylkeskommunen har altså en plikt til å tilby et relevant Vg3-tilbud slik at alle får mulighet til å fullføre et yrkesfaglig utdanningsprogram. Fylkeskommunen har også en plikt til å gi tilbud om Vg4 påbygg til alle søkere som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring, og som har rett til påbygg etter opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd.

Koronavirusutbruddet kan føre til betydelig færre læreplasser i flere lærefag, og det vil kunne bli vanskeligere for nyutdannede fagarbeidere å komme i jobb. Situasjonen kan også gjøre det usikkert å satse mot enkelte lærefag nå, og det er sannsynlig at flere i en periode vil ønske å søke seg mot høyere utdanning framfor arbeid som fagarbeider. Etter departementets vurdering er det sannsynlig at fylkeskommunene denne høsten vil få økte utfordringer med formidling til læreplass, økt press på å opprette Vg3-tilbud i skole og en økning i søkere som ønsker å benytte retten til Vg4 påbygg. Departementet mener det vil være hensiktsmessig å gi fylkeskommunene økt fleksibilitet slik at bruken av kapasitet og ressurser i større grad kan tilpasses behovet. Ved å gi en utvidelse av ungdomsretten som gir rett til både påbygg og læretid, vil flere kunne søke seg til ordinær påbygg. Dette kan redusere antall søkere til læreplass, og det kan bli redusert behov for å opprette ulike yrkesfaglige Vg3-tilbud. Departementet foreslår kun en midlertidig utvidelse i retten for å avhjelpe utfordringene som følge av det pågående koronavirusutbruddet.

Med en slik midlertidig utvidelse av ungdomsretten kan fylkeskommunene tilby Vg3 påbygg høsten 2020 til elever som er motiverte og ønsker det. Dette kan redusere trykket på læreplasser høsten 2020 og lette arbeidet med å formidle elever til læreplass. De som har som mål å få både fagbrev og studiekompetanse, vil unngå et unødig opphold i opplæringen, grunnet et tøffere arbeidsmarked. Samtidig vil ordningen kunne føre til at enkelte som har påbygg som et planlagt løp, går videre til høyere utdanning uten å benytte retten til å gjennomføre læretid i bedrift.

Da retten til påbygg ble innført, ble den bevisst begrenset til de som har fullført og bestått fag- og yrkesopplæring blant annet for å styrke fag- og yrkesopplæringen, og for å bidra til å redusere frafallet i videregående opplæring. Departementet vil på generelt grunnlag fremholde vurderingene i Prop. 68 L (2013–2014) om at det er et mål med utvidelse av retten og tilbudet om påbygging at flere skal fullføre og bestå fag- og yrkesopplæringen. Samtidig mener departementet at vi nå står i en unntakssituasjon, og at det derfor bør legges til rette for økt fleksibilitet. Departementet vil derfor kun foreslå en midlertidig utvidelse av ungdomsretten. Forslaget innebærer at ungdom gis rett til å ta Vg3 påbygg til generell studiekompetanse, og samtidig beholde ungdomsretten slik at de kan tegne en lærekontrakt innenfor ungdomsretten senere. Departementet foreslår at utvidelsen skal omfatte ungdom som fullfører Vg2 i et yrkesfaglig utdanningsprogram våren 2020, dvs. at ordningen kun skal gjelde ved inntak til Vg3 påbygg skoleåret 2020–2021. De som benytter seg av retten til å ta påbygg før læretid, skal ikke ha rett til Vg4 påbygg på et senere tidspunkt.

3 Rett til Vg4 påbygg før bestått fag- eller svenneprøve

3.1 Bakgrunn

Regjeringen vil gjennomføre tiltak slik at fylkeskommunene skal kunne gjennomføre fag- og svenneprøver for flest mulig lærlinger våren 2020, jf. forslag til midlertidig unntak fra enkelte bestemmelser i forskrift til opplæringsloven og forskrift til friskoleloven som følge av utbruddet av Covid-19. [omskrives dersom fsastsatt før høring] Likevel er det grunn til å tro at mange lærlinger som etter planen skulle avsluttet opplæringsløpet våren 2020, blir forsinket. En konsekvens av dette er at de som hadde planlagt å benytte retten til påbygg til generell studiekompetanse etter opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd, kan bli ett år forsinket i utdanningsløpet.

3.2 Gjeldende rett

Det følger av opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd at de som har «fullført og bestått fag- og yrkesopplæring», har rett til ett års påbygging til generell studiekompetanse dersom de søker om det. Retten gjelder både dem som har tatt fag- og yrkesopplæringen som en del av ungdomsretten, jf. bestemmelsen første setning, og andre som har fullført og bestått innen utgangen av det året de fyller 24 år, jf. andre setning. Retten til påbygging trådte i kraft 1. august 2014, og ifølge tredje setning gjelder den bare dem som har fullført og bestått i 2014 eller senere. Retten kan tas ut når som helst innen utgangen av det året vedkommende fyller 24 år, jf. fjerde setning. Etter bestemmelsens forarbeider innebærer dette at retten ikke bare må være påbegynt, den må være tatt helt ut innen dette tidspunktet. Hvis man ikke benytter seg av denne muligheten innen fristen, kan en tilsvarende rett tas ut etter reglene for videregående opplæring for voksne, jf. § 4A-3 sjuende avsnitt.

Inntak til Vg4 er ikke særskilt regulert i forskrift til opplæringsloven kapittel 6. Disse søkerne har imidlertid rett til inntak til Vg4 etter § 3-1 ellefte ledd. Det innebærer at de uansett karakterer skal tas inn til Vg4 et sted i fylket, forutsatt at det oppfyller vilkårene for rett til Vg4 i § 3-1 ellefte ledd.

Dersom opplæringen til en som har ungdomsrett, utgjør en tredjedel eller mindre av timetallet til et utdanningsprogram eller et programområde, har man ikke brukt av retten etter § 3-1. Dette følger av forskrift til opplæringsloven § 6-3 første ledd. Selv om det ikke framgår tydelig, sikter avsnittet til deltidselever i videregående skole. Dersom vedtaket om inntak fastsetter et lavere timeantall enn en tredjedel, har eleven derfor hele retten etter § 3-1 i behold. Der en søker tidligere har avbrutt opplæringen (deltids- eller heltidsopplæring), sier § 6-3 andre ledd at fylkeskommunen ved tvil må vurdere «konkret og etter skjønn» hvor mye videregående opplæring vedkommende tidligere har fått. Gjeldende praksis er at fylkeskommunene kan legge 1. november til grunn som veiledende dato for denne vurderingen, slik at elever som slutter før 1. november, normalt ikke har brukt av retten sin, se Rundskriv Udir-2-2008.

Hovedregelen er at alle fag og eksamener må være bestått før lærlingen kan gjennomføre fag- eller svenneprøven, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-50 første ledd. Forskriftens § 3-50 andre ledd åpner for at lærlinger kan framstille seg til prøven selv om vedkommende ikke har bestått i inntil to av fellesfagene. Disse fagene må bestås innen to år etter at prøven ble avholdt for å kunne få utstedt fag- eller svennebrev. Forskriften § 3-44a åpner for at fylkeskommunen i visse tilfeller kan gi dispensasjon fra vilkårene for å utstede fag- eller svennebrev.

3.3 Departementets vurderinger og forslag

Koronavirusutbruddet har ført til at flere fag- og svenneprøver har blitt eller vil bli utsatt. Det betyr at flere som etter planen skulle fullført opplæringsløpet denne våren, ikke får tatt den avsluttende prøven før sommeren. For de som hadde planlagt å benytte retten til Vg4 påbygg, betyr det at de ikke vil kunne tas inn til skoleåret 2020–2021 fordi de uten bestått fag- eller svenneprøve ikke oppfyller vilkåret om «fullført og bestått fag- og yrkesopplæring».

Etter departementets vurdering er det uheldig at ungdom som ønsker og som er motivert for å ta påbygging til generell studiekompetanse, får et opphold i utdanningsløpet. Dette gjelder særlig i dagens situasjon hvor motivasjonen for påbygg kan være begrunnet i manglende jobb eller usikkerhet for videre jobbmuligheter i lærefaget. Departementet foreslår derfor å åpne for at ungdom som skulle avlagt fag- eller svenneprøve våren 2020, skal kunne tas inn til Vg4 påbygg selv om prøven ikke er avlagt.

Departementet ser at det er uheldig dersom ungdom som har gjennomført opplæring, men ikke har bestått et yrkesfaglig løp, skal kunne ta påbygg med et mindre omfang enn ordinær påbygg. Departementet foreslår derfor at det kun skal være en rett til betinget inntak og oppstart. Det vil si at de som ikke har bestått fag- eller svenneprøven innen 31. oktober, ikke omfattes av retten. De som har startet på påbyggsåret, men ikke består prøven i tide, vil ikke ha brukt av retten til videregående opplæring. Det betyr at de fortsatt vil ha rett til å ta fag- eller svenneprøven etter de ordinære reglene. Ved fullført og bestått løp vil de ha rett til Vg4 påbygg.

Etter departementets vurdering tilsier hensynet til gjennomføring at en slik betinget rett til inntak kun skal gjelde for de som har bestått i alle fag- og eksamener som følger av fag- og timefordelingen. Det betyr at de som er oppmeldt til fag- eller svenneprøven, men som ikke har bestått i ett eller to fellesfag, ikke bør ha rett til inntak til Vg4 påbygg. Departementet foreslår derfor at retten til inntak til Vg4 påbygg før bestått fag- eller svenneprøve kun skal gjelde for de som har bestått i alle fag.

4 Økonomiske og administrative konsekvenser

4.1 Rett til Vg3 påbygg før læretid

En midlertidig rett til påbygg før læretid vil kunne føre til at noen kostnader og ressursbehov for fylkeskommunene flyttes fra 2020 til 2021. Forslaget vil kunne føre til

noe økt ressursbruk til formidling og godkjenning av lærekontrakter m.m. høsten 2021. Samtidig er det sannsynlig at det blir et noe redusert ressursbehov til disse oppgavene høsten 2020.

Forslaget innebærer en utvidelse av ungdomsretten og vil kunne føre til at noen flere vil ta Vg3 påbygg. Samtidig er det trolig noen som vil gå videre til høyere utdanning uten å benytte retten til læretid.

Mange har påbygg og fagbrev som et planlagt utdanningsløp. Innenfor dagens ungdomsrett har lærlinger rett til Vg4 påbygg etter læretiden. Det kan tenkes at antallet som uansett vil ønske å ta påbygg, samlet sett er mer eller mindre den samme, selv om antallet elever i påbygg trolig vil være noe høyere skoleåret 2020–2021.

På denne bakgrunn legger departementet til grunn at forslaget ikke vil medføre vesentlige økonomiske eller administrative kostnader for fylkeskommunene.

4.2 Rett til Vg4 påbygg før bestått fag- eller svenneprøve

Forslaget kan føre til at noen tas inn til Vg4 påbygg og starter opplæringen, men som i løpet av de første månedene likevel må avbryte opplæringen fordi de ikke får tatt eller ikke består fag- eller svenneprøven. Etter departementets vurdering er det likevel sannsynlig at dette kun vil gjelde et begrenset antall elever. For øvrig innebærer ikke forslaget en utvidelse av retten. De aller fleste som vil omfattes av forslaget, vil være søkere som uansett ville hatt rett til slik opplæring dersom fag- eller svenneprøven ikke hadde blitt utsatt. Departementet legger derfor til grunn at forslaget ikke vil medføre betydelige økonomiske eller administrative kostnader for fylkeskommunene.

5 Lovforslag

§ x-1

Ungdom som tas inn til Vg3 påbygg skoleåret 2020–2021, bruker ikke av retten til videregående opplæring dette skoleåret.

§ x-2

Retten til påbygging etter opplæringsloven § 3-1 ellefte ledd gjelder også for de som ikke har bestått fag- eller svenneprøven, men som

- a) oppfyller øvrige vilkår i § 3-1 ellefte ledd
- b) har bestått i alle fag og eksamener, jf. forskrift til opplæringsloven § 3-50 første ledd
- c) skulle tatt fag- eller svenneprøven våren 2020, og
- d) er eller vil bli oppmeldt fag- eller svenneprøve høsten 2020.

Retten etter første ledd bortfaller dersom eleven ikke består ordinær, ny eller utsatt fag- eller svenneprøve innen 31. oktober 2020.